

LAS AMAZONAS DE ESPANYA DE JAIME FACCO

SERGI CASADEMUNT I FIOLE

Es tracta del manuscrit 732/29 de la Biblioteca de Catalunya. Consta de trenta fulls de 21,2 × 31,2 cm, fet amb fulls plegats per la meitat formant un quadern cosit. Les seixanta pàgines estan totes elles escrites, menys l'última. L'escriptura és a tinta i del segle XVIII i conté tres obres: *Las Amazonas de Espanya* d'autor anònim, el duo, al humano «Zagales del monte» de Francesc Vidal i l'*Obertura* del «Sr. Blasi».

Encapçala el manuscrit el títol «COMEDIA LAS AMAZONAS DE ESPANYA». A continuació hi ha 24 recitats, 21 àries i 3 duos. Tant els recitats com les àries i els duos porten la indicació del personatge a què correspon. Són els següents:

Marfilia, Celauro, Clorilene, Anibal, Mentor, Brinco i Laureta

A totes les àries i els duets hi ha el text però aquest falta a tots els recitats. La instrumentació de la majoria d'àries és per a un o dos violins, viola, veu i baix continu, a excepció de la núm. 34 «A darse batalla» que és per a oboè, violí, viola, veu i b. c. i la núm. 42 que és per a oboè obligat, veu i b. c.

La primera referència sobre la paternitat d'aquesta obra és la que ens dona Pedrell al Catàleg de la Biblioteca de Catalunya (núm. 1147) amb José de Cañizares com a autor del text, i la música d'autor anònim. L'altra és de Barbieri, quan parla d'una obra amb el mateix títol en els «Papeles Barbieri núm. 563». En descriure uns llibrets procedents de la Biblioteca, Duran diu:

Época: 1720.

Lugar de impresión: Madrid.

Autor: D. Vicente Camacho, Música de Melé.

Título: Las Amazonas de España (Apunte).

Ja que teníem la música i una part del text, el primer que calia era trobar el llibret per tal de completar els recitatius i comprovar si l'obra era completa.

En el *Catálogo del Teatro Lírico Español en la Biblioteca Nacional* de Nieves Iglesias vaig trobar la reproducció d'una portada amb el títol:

LAS AMAZONAS/DE ESPAÑA./DRAMA MUSICAL/que se ha de representar en el/Real Coliseo del Buen Retiro/En la solemnidad del feliz/Natalicio del Serenísimo Señor/Don Felipe de Borbon/Infante de Castilla/Consagrada/a las Sacras, Catholicas/Augustas Magestades, Don Felipe/Quinto, y Dona Isabel Farnesio/Monarcas de ambos mundos./Por la Imperial y/Coronada Villa de Madrid su/dichosa y fidelísima/Corte./Año del 1720.

El peu de fotografia diu: «Algunas muestras de la importante participación de Jose de Canizares (1676-1750) en este catálogo. Un DRAMA MUSICAL LAS AMAZONAS DE ESPAÑA, cuya musica no se conoce».

Aquesta obra figura en el catàleg amb el núm. 1365:

CANIZARES, Jose de «LAS AMAZONAS DE ESPAÑA...» (A continuació, el títol reproduït més amunt)

8 h. 44 p. 15 cm.

Autor tomado de Cotarelo: Hist. de la Zarzuela p. 82

T/14.941 Proc. Bibl. Duran

És, per tant, el mateix exemplar que esmentava Barbieri en els seus «Papeles Barbieri núm. 563».

Comparat el llibret amb el manuscrit vaig constatar la correspondència dels personatges i dels textos de les àries (falten tretze números entre àries, «quatros» i «a 8») i vaig identificar els fragments que corresponien als recitatius. És tracta d'una sarsuela que alterna els fragments cantats amb els parlats, o sigui, a l'estil espanyol del moment.

La falta d'algunes de les àries i el canvi de text a l'última ària ens fa pensar que la còpia és una versió reduïda de l'obra i que s'hauria representat en una altra ocasió.

D'altra banda, i en el mateix catàleg i amb signatura T/15.266 també trobem un altre llibret de *LAS AMAZONAS DE ESPAÑA* de José de Cañizares, amb uns personatges i un text que no tenen res a veure amb el del manuscrit de la Biblioteca de Catalunya, fet que desautoritza l'atribució feta per Pedrell basant-se segurament en Cotarelo. De moment, no hem pogut confirmar l'altra atribució feta per J. Duran i recollida per Barbieri, que ens diu que l'autor del text és Vicente Camacho.

A la Universitat de Coïmbra, i citat per A. Cetrangolo a *Esordi del Melodrama in Spagna, Portogallo e America* (Firenze, 1992), s'hi troba un altre llibret amb signatura núm. 8155 i el títol:

LAS AMAZONAS/DE ESPAÑA/Fiesta que se represento en/el Palacio del Marques/de los Balbases Embaxador/Extraordinario de su Magestad Catholica/(que Dios guarde)/con el motivo/de haver echo su entrada publica, y/de obsequiar

el feliz tratado matrimonial del Serenissi-/mo Senor/Don Fernando/Principe de Asturias/con la serenissima Senora infanta de Portugal/Dona Maria Barbara,/Glorioso assumpto de su Comision./Lisboa Occidental/en la Patriarcal oficina de la Musica/Ano MDCCXXVII.

Hi ha un personatge més, Dantea, però el text coincideix exactament amb el de Madrid i només canvien dos o tres versos per a adaptar-los a la nova circumstància.

La descripció del contingut d'aquesta obra seguint el ms. musical és la següent, tenint en compte les dues fonts pel que fa al text:

ACTE I

Escena 1

Pàg.

- Falta Dent. mús. a 8 «Marciales estruendos».
- 1 1. Rdo. Marfilia «Desvelo colorido».
- 1 2. Aria All. Marfilia «No te deseo mirar». (2v, va, bc).

Escena 2

- 1-2 3. Rdo. Clorilene-Marfilia «Pero no, que a mi ruina».
- Falta Aria Marfilia «Al arma amazonas».

Escena 3

Falta Aria Clorilene «A la sombra de aquel sauce».

Escena 4

- Falta Aria Celauro «Veo estos pensiles».
- 2-3 4. Dúo Desp. Celauro-Clorilene.
«No se que blando temor». (bc).
- 4-5 5. Rdo. Celauro-Clorilene «Quien eres diosa».
- 4-5 6. Aria Unisonus Celauro «A Dios segura mansión». (v, va, bc).

Escena 5

- 6-7 7. Rdo. Brinco-Laureta «Montañesa, deydad del varatillo».
 6-7 8. Aria Laureta «Aquí no hay amor». (v, va, bc).
 8-9 9. Rdo. Brinco «Bien aya el alma».
 8-9 10. Aria All. Brinco «Tuyo soy». (bc).
 8-9 11. Rdo. Laureta-Brinco «Quitease allá».

Escena 6

- 10-11 12. Aria Anibal «Reynas, mas es penar». (2v, va, bc).
 12-13 13. Rdo. Mentor-Anibal-Brinco-Clorilene.
 «Es tan inaccesible».

Escena 7

- 14-15 14. Aria Mentor «Yo lo diga». (v, va, bc).

Escena 8

- 16-17 15. Rdo. Marfilia-Laureta «Ya el sitial».

Escena 9

- 16-17 16. Aria Desp. Anibal.
 «Quien, si, quando, nunca fue». (2v, va, bc).
 16-17 17. Rdo. Marfilia-Anibal-Brinco-Mentor «Advertid».
 18-19 18. Dúo Aria All. Anibal-Marfilia.
 «Pues a la guerra». (v, va, bc).
 Falta Dent. music a 4. «Al arma, guerra, guerra».

Escena 11

- 20-21 19. Rdo. Mentor-Clorilene «Quando sera aquel día».

Escena 12

- Falta Aria Mentor «Cuidado Marte, cuidado».
 (Dantea al de Coïmbra i variants en el text).

Escena 13

- 20-21 20. Aria Marfilia «Como de mis desvelos». (2v, va, bc).
 22-23 21. Rdo. Celauro-Marfilia «Suspenso gran senora».
 22-23 22. Aria Vivo Unisonus Celauro.
 «Yo soy en el no ser». (v, va, bc).
 24-25 23. Rdo. Marfilia-Celauro-Clorilene «Pues ha sido».
 24-25 24. Aria All. Marfilia «Mirad si os he visto». (bc).

Escena 15

- 26-27 25. Rdo. Clorilene-Anibal «Antes traydor».
 26-27 26. Dúo Clorilene-Anibal Aria All. Unisonus.
 «Veamos si los cielos». (v, va, bc).

La versió de Coïmbra intercala un «Baile de Cupido y Venus».

ACTE II

Falta Mus. a 4 «Piedad heroico Anibal».
 («Dentro música lamentable»).

Escena 1

- 26-27 27. Rdo. Marfilia-Celauro «Generoso extranjero».

Escena 2

- 28-29 28. Aria Desp. Celauro «Si Marfilia». (2v, va, bc).
 28-29 29. Rdo. Celauro-Clorilene «A quien, cielos».

Escena 3

- 28-29 30. Aria All. Unisonus Clorilene «Que aborrecida». (v, va, bc).
 30-31 31. Rdo. Celauro-Clorilene «Que es lo que dizes».

Escena 4

- 32-33 32. Aria Desp. Celauro «Yo enganarte». (bc).

- 32-33 33. Rdo. Marfilia-Clorilene-Celauro «Buenos estamos».
 32-33 34. Aria Vivo Marfilia «A darse batalla». Obue (ob, v, va, bc).

Escena 6

- 34-35 35. Rdo. Mentor-Anibal-Brinco «Ya el Vando».
 Falta Dent. Mus. a 4 «Hagase lo que Anibal».
 34-35 36. Aria Anibal «No has visto amigo». (2v, va, bc).

Escena 7

- 36-37 37. Rdo. Anibal-Mentor-Brinco «Esperame un instante».

Escena 8

Continua el recitat.

Falta Aria Mentor «Siendo uno y otro imán».

Escena 10

- 38-39 38. Aria Largo Laureta «Si el cruel acero». (v, va, bc).
 38-39 39. Rdo. Brinco «A la verdad».
 38-39 40. Aria Vivo Brinco «Muera, no, no». (v, va, bc).
 40-41 41. Rdo. Laureta-Brinco «Con que estoy perdonada?».

Escena 11

- 40-41 42. Aria Celauro «Qué será cielos de mí». Obue solo.

Escena 12

- 42-43 43. Rdo. Marfilia-Celauro «No es Celauro».
 42-43 44. Aria All. Marfilia «Si podrás homicida».
 (Minuet al de Coïmbra).

Escena 13

- 44-45 45. Rdo. Clorilene-Marfilia «Gran senora».
 44-45 46. Aria Desp. Clorilene «Ay infelices».

Escena 14

- 46-47 47. Rdo. Mentor-Clorilene «Mira que al templo».
(Laureta al ms. musical i Dantea a Coïmbra).
48-49 48. Aria Mentor «Qué es esto que escuche?».
(Text diferent al ms. musical).

Escena 15

- Falta Music. a 4 «Quién los dioses perdona».
Falta Aria Anibal «El al ara se acogió».
Falta Todos a 8 «Caxas y trompetas».

Escena 16

- Falta A 8 «Salva, Salva, Salva».
(Variant del text a Coïmbra).

Tant el de Madrid com el de Coïmbra comencen amb una «Loa» escrita especialment per al dia de la representació. En la font de Madrid, del 1720 hi ha uns versos que referint-se a l'obra que s'ha de representar diuen:

En la Musica Italiana
Y Castellana en la letra:
A este Teatro, que en fin,
aunque no haga competencia,
Remede a las que vio Italia,
Supliendo quando se emprenda,
Las menos diestro en las voces,
Lo estrecho en las apariencias.

En la font de Coïmbra, del 1727 el personatge de la «Loa» anomenat «Magestad» diu:

Las Amazonas de Espana
de harmonica suavida,
celebre composicion,
la primer funcion sera.

Del primer en deduïm que l'autor de la música possiblement era italià i el dramaturg castellà. Del segon, que l'obra ja feia alguns anys que havia estat escrita i havia aconseguit certa fama.

Però, quins músics italians hi havia a Madrid l'any 1720? Segons Barbieri, l'autor era Melé però aquest no va arribar a Madrid fins al 1736. Per tant, no podia ser ell. J. Subirà en el seu article «Jaime Facco y su obra Musical en Madrid», (*Anuario Musical*, III, 1948, p. 109), ens parla de l'arribada de Facco a Madrid precisament al principi de l'any 1720 de pas cap a Portugal. Coneixedors de la seva fama com a violinista i compositor van demanar que es quedés i entrà a la Real Capilla com a violinista. La primera obra coneguda, escrita a Madrid, és l'òpera «Amor es todo invención» de l'any 1721 i que actualment es troba perduda. Per tant, és possible que l'autor de la música fos Facco. Aquesta possibilitat es reforça quan veiem les obres representades a Lisboa amb motiu del casament de la infanta de Portugal amb el príncep d'Astúries i organitzades pel marquès de los Balbases, i que segons Cetrangolo van ser «As Amazonas de Hespànyia» i «Amor aumenta el valor», aquesta última de Jayme Facco.

Fins aquí només hi havien indicis, però faltava trobar alguna prova definitiva i aquesta es troba també a la Biblioteca de Catalunya. És el manuscrit M. 761/10 que porta per títol:

Tono a solo al SSmo/Sto/con violines/
Morir mas es vivir/de Dn. Jayme Facco/.

És una adaptació *a lo divino* de l'ària d'Anibal del primer acte, escena VI, «Reynar mas es penar», on l'únic canvi és la supressió de la viola, fet absolutament normal ja que no era habitual de trobar-la a les capelles musicals de les esglésies de la Península. Per tant, i en conclusió, ens trobem davant la primera obra escrita a Espanya per Giacomo Facco i que segons hem vist pel llibret de Lisboa va ser molt coneguda a la seva època, i que fins avui era considerada perduda.

[12] COMEDIA LAS AMAZONAS DE ESPANYA

[Jayme Facco]

Biblioteca de Catalunya 732/29

V1
 V2
 Va
 Anibal
 BC

 Floi - nar más es pe - nar con sus - to y con fu - ror que

 go - zo, que go - zo y glo - ria.

TONO A SOLO AL Smo. Sto. CON VIOLINES
MORIR MAS ES VIVIR

De Dn. Jayme Facco
Biblioteca de Catalunya 761/10

V1

V2

triple

BC

Mo - rir es más vi - vir con gus - to y con a - mor de

sus - to y pe - na.